

LADISLAV ŠPAČEK

**malá
kniha
etikety**
pro celou
rodinu

MLADÁ FRONTA

MLADÁ FRONTA

Ladislav Špaček

MALÁ KNIHA ETIKETY
PRO CELOU RODINU

© Ladislav Špaček, 2010

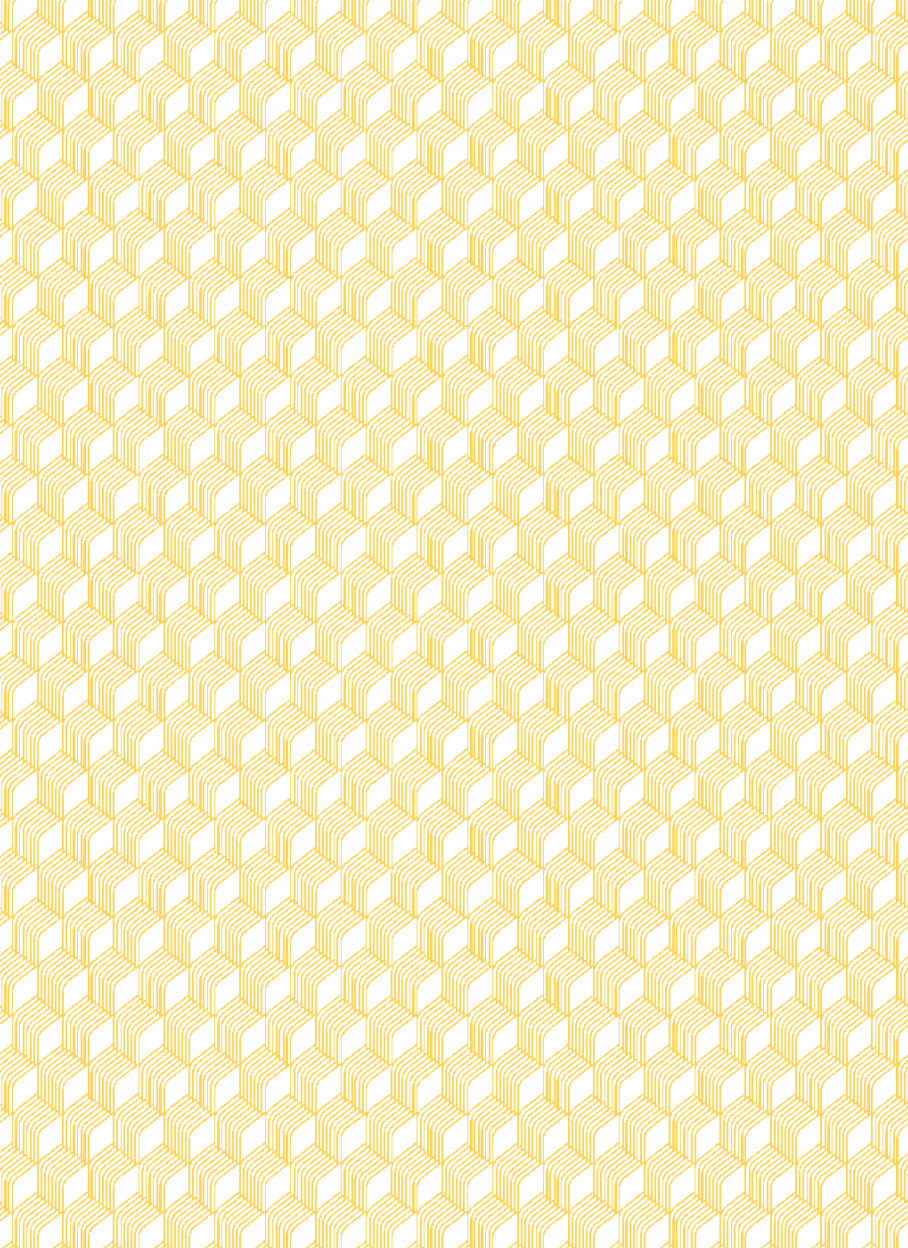
© Cover photo, Jaroslav Fišer, 2010

ISBN 978-80-204-2709-0

LADISLAV ŠPAČEK

malá
kniha
etikety
pro celou
rodinu

MLADÁ FRONTA

ETIKETA PRO CELOU RODINU

Rodina je základ společnosti, kde dítě dostává základy výchovy, a to tak pevné, že ani škola, ani životní zkušenost je mnohdy už nedokáže změnit. V dětství se vytvářejí dynamické stereotypy, tedy psychomotorické návyky v oblasti hygieny, stolování, chování k dospělým, v restauraci, na ulici, na návštěvě, ve veřejných prostorách, tedy všude tam, kde jsme na očích veřejnosti. Jiří Guth-Jarkovský, klasik české etikety počátku 20. století, říkal, že „slušnost je člověku vrozená, zdvořilosti se musíme učit“. Základem slušnosti je úcta a ohleduplnost k bližním, zahrnuje i úctu k sobě samému. Slušnost život společnosti umožňuje, zdvořilost jej usnadňuje. Zdvořilost je úmyslné omezení vlastního individualismu, egoismu, je dobrovolným podřízením se platným normám a pravidlům společenského života.

Slušnost je tedy soubor norem, do nichž přicházíme na svět v určitém kulturním okruhu,

ve společenské vrstvě, získáváme ji rodičovskou výchovou v raném věku. Už na pískovišti je vidět, které dítě bude mít „ostré lokty“ a které se bude snažit vycházet s ostatními po dobrém, které má větší a které menší schopnost empatie, umění vcítit se do pocitů druhých a vystríhat se toho, co jiným činí bolest, a naopak dělat to, co jim působí radost a potěšení. Lidé s vyšší mírou empatie jsou oblíbení, nižší míra empatie vede k menší ohleduplnosti, někdy až k bezohlednosti. Takovým lidem se ostatní vyhýbají, nejsou rádi v jejich společnosti, nikam je nezvou, vytěsňují je ze společenského a osobního života.

Ovšem už na pískovišti vidíme, jak maminky své děti vedou k vyšší či nižší míře ohleduplnosti vůči ostatním. Slyšíme, jak říkají své ratolesti: „Nepůjčuj mu svůj kyblíček, má mít svůj!“, nebo naopak „Půjč mu svůj kyblíček, ty si s ním přece teď nehraješ.“ Dítě se učí vnímat potřeby ostatních, chápat jejich zájmy a uvádět je do souladu se svými.

Nejsilnějším nástrojem výchovy je nápodoba. Budeme-li se chovat tak, jak chceme, aby se chovaly

naše děti, ušetříme si pak nervy s „výchovnými hodinami“, kdy budeme dětem vysvětlovat něco, co je v rozporu s jejich zkušeností a pozorováním. Nevychováme z dítěte kultivovaného stolovníka, budeme-li sami večerět v trenýrkách a pít pivo z láhve. Začíná to tím, že maminka nalévá polévku nejdříve tatínkovi a pak teprve dětem. Tak jim vstřebává pod kůži povědomí o hierarchii ve společnosti, dítě si uvědomuje, že existují lidé společensky významnější, to jsou dospělí, a méně společensky významné, to jsou děti. Pak nemusíme mentorovat a zdviženým prstem učit děti úctě ke starším. Stolujeme-li s prarodiči, maminka nalévá polévku v pořadí: babička, dědeček, tatínek, dcera, syn a nakonec nalévá sobě, jakožto hostitelce. Nikdo se nedotýká příborů, a teprve až maminka vezme do ruky lžíci, začínají všichni jíst. Aniž bychom museli něco vysvětlovat, ukládáme do povědomí dětí jasnou představu o společenské významnosti osob u stolu.

Nastupoval jsem do tramvaje a přede mnou nastupovala maminka s asi šestiletým chlapcem. Vedlejšími dveřmi nastupoval starý pán o holi.

V okamžiku, kdy jsem zahlédl, že v tramvaji je jen jediné volné místo, slyším maminku, jak šeptá chlapci: „Rychle, pospěš si!“ Chlapec si možná užil dvě zastávky v pohodlí, ale škody, které maminka napáchala na jeho duši, jsou mnohem větší újmou, než kdyby těch pět minut stál. Nepřeji té mamince nic zlého, ale tuším, že jí to chlapec jednou vrátí ve větší míře bezohlednosti, ke které ho maminka vedla od raného dětství.

Hledáme-li zdroje návyků ke společenskému a ohleduplnému chování, zjišťujeme, že nejdůležitější roli hraje právě rodina. Nespoléhejme na školu, ta má jen omezené možnosti, její role spočívá spíš ve vzdělávání než ve výchově k elementárním společenským návykům. To je ta „slušnost“ Gutha-Jarkovského. Zdvořilosti se musíme učit, pokračuje klasik; k tomu slouží knihy, televizní pořady, kurzy a semináře etikety. Ti, kteří mají vyšší motivaci – lidé působící v byznysu, politice, veřejném životě – potřebují vyšší vzdělání v etiketě. Ale i ti, kteří neabsolvovali žádný kurz nebo nepřečetli žádnou knihu, by měli v tramvaji uvolnit místo staršímu, pustit ženu do dveří, vstát, když hovoří

se společensky významnější osobou, k tomu nepotřebují studovat žádné knihy, to by jim měla dát rodinná výchova.

Proto přicházíme s knížkou etikety pro celou rodinu. Netýká se jen výchovy, ale všech událostí, které se v rodinném životě odehrávají.

1/

**Běžné
společenské
příležitosti**

RODINA DOMA

Společenská pravidla upravují vzájemné vztahy mezi lidmi, tedy i v rodině. Neplatí, že to, co veřejnost nevidí, není potřeba nijak regulovat a že za zdmi bytu se může dělat či říkat cokoliv. Málokde jsou dospělí dětem takovým vzorem jako rodiče nebo starší sourozenci ve společné domácnosti. Ideální stav bývá v rodinách optimistických, veselých, šťastných, kde vládne laskavost a vyrovnanost. Ale ani tam, kde se nepodaří naplnit tento ideál šťastného manželství, nebudeme rezignovat na výchovu dětí ke správným návykům pro život ve společnosti.

ZAČNĚME CO NEJDŘÍVE

První důvod, proč se chovat navzájem slušně a tolerantně, je samozřejmá úcta k lidem, především k těm nejbližším. Druhý důvod je výchova dětí. Už v raném věku děti napodobují dospělé, a jakmile se ocitají ve společenství svých vrstevníků, používají

stejně modely jednání, jaké odezírají ve světě dospělých. Člověk začíná vnímat sociální prostředí už v útlém věku, a čím dříve si osvojí pravidla, jak se chovat a jak být ohleduplný k ostatním, tím lépe a rychleji se začlení do společnosti svých vrstevníků i dospělých. Rodiče by se k sobě měli chovat laskavě a s úctou. I několikrát za večer by si měli poděkovat a požádat slůvkem „prosím tě“. Tím dávají svým dětem největší vklad do jejich budoucího manželského vztahu. Pokud vznikne běžný manželský konflikt, vždycky ho řešme mimo zrak a sluch dětí. Dítě chápe domov jako oázu bezpečí a lásky, a dokud nebude stát na vlastních nohou, neměli bychom mu tento jediný pevný bod brát.

Už děti předškolního věku by měly pochytit, že se jí u prostřeného stolu, příborem, z různých talířů, pije se ze sklenic, ne z láhve, že první začíná jíst maminka, že některé věci se u jídla nedělají, že neskáčeme do řeči, že pro slavnostní příležitosti máme jiné oblečení než pro volný čas anebo sport, že lidé starší požívají větší úcty než ostatní atd. Jakkoli nám to připadá samozřejmé, dítěti to vysvětlujeme a odůvodníme. Dítě by mělo z rodinné atmosféry vnímat vzájemný respekt všech členů

rodiny navzájem a současně soudržnost a ochotu si pomáhat. Nesmíme zapomínat na to, že dítě vnímá svět kolem sebe skrze emoce a pocity, všímá si úsměvů, tónu hlasu, pohledů, pohlazení, vycítí vztahy, jaké mezi dospělými panují. Od malička vedeme dítě k samostatnému vyjadřování jeho názorů a nápadů, nasloucháme mu a vyžadujeme, aby stejně tak naslouchalo dítě nám. Čím větší podíl ve správném chování dítěte připadá na nápodobu a hru, tím menší je podíl příkazů.

Kdo bydlí u chromého, naučí se kulhat.

PLÚTARCHOS Z CHAIRONEJE

U starších dětí respektujeme jejich nárok na samostatné jednání, pak za ně ovšem dítě musí nést i odpovědnost. Respektujeme přiměřené soukromí dospívajícího dítěte a stejně tak je vedeme k respektování teritoria každého člena rodiny. To se nevztahuje jen na příslušný pokoj nebo ložnici, ale i na obsah ledničky, na knihy, oblečení, holení nebo kosmetiku. Na vztahu k prarodičům vytváříme formy jednání se staršími, hendikepovanými nebo jinak postiženými

lidmi. Těžko můžeme vyžadovat po dítěti na veřejnosti respekt k menšinovým etnikům, když doma slyší na jejich adresu posměšné poznámky.

NEBOJME SE PUBERTY

Rodičů se často zmocňuje beznaděj, když vidí, jak dítě, do kterého vkládali takové naděje, se najednou chová jako klacek, nic mu není svaté, zapomíná na všechno, co jsme ho kdy učili, obléká se provokativně a vyzývavě, nosí na hlavě bizarní barevné kreace, přijde domů s piercingem v nose, nechává se tetovat, hovoří jazykem, který doma slyšet nemohlo, a vzpírá se každému dobře míněnému ponaučení. Často slyšíme stesky, že pubertální mládež se dnes žádnými pravidly neřídí. Ale už Aristoteles píše ve 4. století před naším letopočtem: „Dnešní mládež je nevychovaná, mlasá při jídle, nevstane, když vstoupí dospělý, skáče do řeči a nemá k ničemu úctu“. Nepřipomíná vám to něco? Tyto povzdechy jsem slyšel už od svého otce a ten je jistě slyšel od mého dědečka. O svém synovi jsem si to myslel taky...

Puberta je velká bouře ve vývoji dítěte, vlastně už téměř dospělého jedince. Nezbyvá než se obrnit trpělivostí a snažit se uhlídat alespoň základní mantinely slušnosti v chování a odívání. Často se ptáme, kde je naše péče, kterou jsme dítěti věnovali od raného dětství, když se ve třinácti najednou chová takhle? Odpověď je jednoduchá: je zasuta v podvědomí, latentně dřímá a čeká, až pomine hormonální bouře, která jí nedá příležitost objevit se na povrchu.

S pubertou je to jako se znakem Paříže: pod zmítající se lodí na rozbouřeném moři je nápis *Fluctuat nec mergitur*, zmítá se, ale nepotopí se. Pokud jsme do dítěte v raném dětství a v období do bouřlivých let puberty vložili dostatek pozitivních vjemů, pokud jsme dítěti včas vytvořili hierarchii hodnot, dali mu řád a naučili ho pravidlům chování vůči okolnímu světu, ani puberta je nevytěsní z duše, jen je překryje siláckými projevy a zdánlivou drsností výrazu. Až se bouře uklidní, loď se opět ustálí a nabere správný kurz. Po nějakém čase najednou s překvapením zjišťujeme, že ten zdánlivý drsňák umí vlastně normálně stolovat, uvolní v tramvaji

místo staršímu a do divadla si vezme sukni. Na pubertu musíme myslet včas, víme, že jednou přijde, a co nestihneme do té doby, už těžko doženeme.

STOLOVÁNÍ V RODINĚ

Kde jinde by se děti měly naučit stolovat než doma? Důležité je poznání, že společný oběd nebo večeře má určité formální znaky, které prozrazují, že zahnat hlad není jediným cílem stolování. Vhodnou příležitostí je třeba společný oběd na oslavu narozenin nebo výročí svatby prarodičů.

Zasedací pořádek doma nebude tak formální jako při banketu, například manželé mohou sedět jak naproti sobě, tak vedle sebe. Bude-li u stolu sedět babička a dědeček, bude jim náležet nejčestnější místo. To je vždy zády ke stěně s pohledem do prostoru nebo proti oknům. Rodiče pak sedí na straně u dveří do kuchyně (podle tradice, prý aby to měla hospodyně blízko). Rodiče však

mohou sedět i naproti sobě a mít po pravici dědečka a babičku. Děti sedí na bočních stranách stolu. Využívejme domácího stolování k tomu, aby dítě získalo správné návyky co nejdříve, třeba nesprávné držení příborů se odnaučuje obtížně.

Stolování zahajuje hostitelka, v případě rodiny je to maminka. Měla by si postup servírování připravit tak, aby odbíhala od stolu co nejméně a nerušila pohodu oběda. Jestliže maminka nalévá polévku nebo přináší talíře, obsluhuje v pořadí společenské významnosti: nejdříve servíruje tatínkovi, případně prarodičům, pak teprve dětem, ne naopak. Nakonec obslouží sebe, a teprve když vezme do ruky lžíci nebo příbor, začínají ostatní jíst. Používáme ubrousky, všechny druhy talířů, sklenice, dbáme, aby se nikdo neopíral lokty o stůl, aby nikdo neodcházel od stolu, když ještě sedí maminka. Látkový ubrousek si pokládáme na klín, papírový zůstává ležet na stole, vlevo vedle talíře.

U stolu sedíme zpřímá, nohy nekřížíme pod židli, ruce jsou volně položeny na stole, nemají být v klíně, ukryty pod deskou stolu. Jakmile vezmeme do ruky příbor, ruce zvedneme, aby se nedotýkaly desky stolu. Lokty držíme u těla; dotknout